

**YANGILANAYOTGAN O'ZBEKISTONDA MILLATLARARO TOTUVLIK VA
DINIY BAG'RIKENGLIKNI TA'MINLASHNING MA'NAVIY, SIYOSIY VA
HUQUQIY OMILLARI**

Yuldashova Qunduz Bozorovna

Buxoro viloyati yuridik texnikumi

Xususiy - huquqiy fanlar kafedra muduri

kunduzbozorovna85@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7866767>

Annotatsiya. Mazkur maqolada yangilanayotgan O'zbekistonda millatlararo totuvlik va diniy bag'rikenglikni ta'minlashning ma'naviy, siyosiy va huquqiy omillari haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: millatlararo totuvlik, diniy bag'rikenglik, siyosiy va huquqiy omillar.

**MORAL, POLITICAL AND LEGAL FACTORS OF ENSURING INTER-ETHNIC
HARMONY AND RELIGIOUS TOLERANCE IN MODERNIZING UZBEKISTAN**

Abstract. This article talks about the moral, political and legal factors of ensuring inter-ethnic harmony and religious tolerance in Uzbekistan.

Key words: interethnic harmony, religious tolerance, political and legal factors.

**ПРАВСТВЕННЫЕ, ПОЛИТИЧЕСКИЕ И ПРАВОВЫЕ ФАКТОРЫ
ОБЕСПЕЧЕНИЯ МЕЖНАЦИОНАЛЬНОГО СОГЛАСИЯ И РЕЛИГИОЗНОЙ
ТОЛЕРАНТНОСТИ В МОДЕРНИЗИРУЮЩЕМСЯ УЗБЕКИСТАНЕ**

Аннотация. В данной статье рассматриваются морально-политические и правовые факторы обеспечения межнационального согласия и религиозной толерантности в Узбекистане.

Ключевые слова: межнациональное согласие, веротерпимость, политико-правовые факторы.

Biz tez sur'atlar bilan o'zgarib borayotgan, o'ta shiddatli va murakkab bir zamonda yashamoqdamiz. XXI asmi haqli ravishda inson tafakkuri, ilmiy-texnik ijodkorligi imkoniyatlarini namoyon qilayotgan, axborot texnologiyalari taraqqiy etayotgan axborot asri deb atashimiz o'rinlidir. Haqiqatan ham aql bovar qilmas darajada sodir bo'layotgani jtimoiy-iqtisodiy, ilmiy-texnikaviy o'zgarishlar nisbatan qisqa davrda kechayotgan jarayonlar inson intellekti mahsulidir. Ayniqsa, ma'naviyat sohasida sodir bo'layotgan o'zgarishlar inson tafakkurida kechayotgan yangilanish holati atrof-voqelik hodisalariga yangicha falsafiy mushohada me'yorida yondashuvni taqozo etadi.

2022-yil 28-yanvarda O'zbekiston Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi farmonni imzoladi. Taraqqiyot strategiyasi va uni 2022-yilda amalga oshirish bo'yicha "yo'l xaritasi"da mamlakatimizni rivojlantirishning 7 ta ustuvor yo'nalishi doirasida qariyb 100 ta maqsadlarga erishish nazarda tutilmoqda.

Beshinchi ustuvor yo'nalish-ma'naviy taraqqiyotni ta'minlash va sohani yangi bosqichga olib chiqishning 74-maqsadi: Jamiyatda millatlararo totuvlik va dinlararo bag'rikenglik muhitini mustahkamlash deb nomlanib, unda:

Milliy madaniy markazlarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish;

Millatlararo munosabatlar sohasida O'zbekiston Respublikasi davlat siyosati konsepsiyasining izchil amalga oshirilishini ta'minlash;

Turli millat yoshlari uchun qo'shimcha qulay shart-sharoitlar yaratish, ularda fuqarolik burchini anglash, vatanparvarlik, bag'rikenglikka asoslangan millatlararo muomala madaniyatini yuksaltirish;

Xorijiy tillarda faoliyat yuritayotgan hamda millatlararo munosabatlar sohasida davlat siyosatini yoritayotgan ommaviy axborot vositalarini davlat tomonidan qo'shimcha qo'llab-quvvatlash choralarini ko'rish;

Xorijiy mamlakatlar bilan do'stlik aloqalarini rivojlantirish maqsadida do'stlik jamiyatlari faoliyatini takomillashtirish kabi vazifalar belgilangan.

Bu esa, millatlararo totuvlik hamda diniy bag'rikenglik muhitini mustahkamlash mamlakatimizda olib borilayotgan islohotlarning uzviy qismi ekanligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Bugungi kunda mamlakatimizda 130 dan ziyod millat va elat vakillari yashaydi. Bu jamiyatimizdagi milliy o'ziga xoslikni ifodalaydi.

Millatlararo totuvlik – umumbashariy qadriyat bo'lib, turli xalqlar birgalikda istiqomat qiladigan mintaq va davlatlar milliy taraqqiyotida muhim omildir. Bu g'oya – bir jamiyatda yashab, yagona maqsad yo'lida mehnat qilayotgan turli millat va elatlarga mansub kishilar o'rtasida o'zaro hurmat, do'stlik va hamjihatlikni qaror toptirish va mustahkamlashning ma'naviy asosidir.

O'zbekiston hududida qadim-qadimdan ko'plab millat va elat vakillari bahamjihat istiqomat qilib keladi. Ular o'rtasida asrlar davomida milliy nizolar bo'lmagani xalqimizning azaliy bag'rikengligini ko'rsatadi.

Darhaqiqat har bir millat o'zining betakror madaniy-ma'naviy qadriyatlarga ega. Bunday millatlar vakillarining bir mamlakat hududida yashashlari. Birgalikda mehnat qilishlari, ijtimoiy hayotning barcha sohalarida o'zaro ta'sirda bo'lishlari xalqlarning har jihatdan taraqqiyotini tezlashtiradi.

Mamlakatimizda statistik ma'lumotlarga ko'ra, 136 millat, elat, xalq va etnik guruhlarining vakillari yashaydi. Ularning har biri o'z milliy madaniy urf-odatlarini, an'analarini, tiliga konstitutsiyaviy huquqiy tenglikka ega. O'zbekistonda bugungi kunda 100 dan ortiq milliy-madaniy markaz faoliyat ko'rsatmoqda. Shu yo'nalishda markazlar tuzish bo'yicha 15 ta tashabbuskor guruh ish olib bormoqda. O'zbekistonda birga millat vakillariga teng huquqli munosabat davlat qonuni bilan mustahkamlangan. Buning ijoboti maktablarimizda 9 ta milliy tilda o'qitish ishlari, 20 tilda ommaviy axborot nashrlari faoliyat ko'rsatayotganligida ko'rinmoqda:

Jahon keng, dunyoda mamlakat ko'p, lekin bu olamda betakror ona yurtimiz, O'zbekistonimiz yakka-yu yagonadir. O'zbekiston deb atalmish yurtning yagonaligi uning betakror tabiati, boy tarixi, zahmatkashinsonlari bilan bir qatorda bu zaminda turli millat va elat vakillarining yagona oila farzandlaridek yashashlarida namoyon bo'lmoqda. Bunday ahillik, do'stlik va hamkorlik o'zining chuqur tarixiy ildizlariga va asosiga ham ega. Bu asoslar mamlakatimiz Konstitutsiyasida mustahkamlab qo'yilgan. "Xususan, uning 18-moddasida barcha fuqarolar bir xil huquq va erkinliklarga ega bo'lib, jinsi, irqi, millati, dini, ijtimoiy kelib chiqishi, e'tiqodi, shaxsi va ijtimoiy mavqeidan qat'iy nazar qonuni oldida tengdir degan qoida mustahkamlab qo'yilgan". e'tibor berilsa, mazkur qoidada milliy hayotga, fuqarolarning milliy

his-tuyg'ulariga daxldor muhim ahamiyatga ega bir qator tamoyillar belgilab qo'yilganiga ishonch hosil qilish mumkin.

Birinchidan, fuqarolarning milliy mansubliklaridan qat'iy nazar qonun oldida tengligi mustahkamlangan:

Ikkinchidan, fuqarolarning diniy e'tiqodidan qat'iy nazar bir xil huquq va erkinliklarga egaligi ta'kidlangan. Diniy qadriyatlar millat ma'naviyatining ajralmas qismi ekanini inobatga oladigan bo'lsak, mazkur qoidaning amaliy ahamiyati oydinlashadi.

Uchinchidan, fuqarolarning irqiy tengligi qayd etilgan, irqchilikdan g'ayriinsoniy mafkura va amaliyotning tariximizda umuman kuzatilmaganini alohida qayd etish lozim.

Ma'lumotlarga ko'ra, 2000 yilda 36 mamlakatda 40 ta, 2001 yilda esa 30 mamlakatda 36 harbiy nizo sodir bo'lgan. Ularning 27 tasi, ya'ni 75 foizi bundan 10 yillar oldin boshlangan. Bu nizolarning aksariyati bir mamlakat ichida kechganini e'tiborga oladigan bo'lsak, ularning milliy diniy va irqiy asoslardan kelib chiqqan fuqarolik urushlari ekanini anglatadi.

Respublika baynalminal madaniyat markazi (RBMM va) milliy madaniyat markazi (MMM)ning faoliyati bu erda yashovchi xalqlarning milliy an'analari, urf odatlari va marosimlarini qayta tiklash, ma'naviyat va madaniyatni rivojlantirish millatlararo munosabatlarni uyg'unlashtirishga qaratilgan.

Dinlarning umuminsoniy mohiyati, maqsadi bir bo'lib, ular aslida bir-birlariga zid emas.

Diniy bag'rikenglikning mohiyati shundan kelib chiqadi. Jamiyat tarixidan turli dinga mansub kishilarning yonma-yon yashab kelganligiga ko'plab misollar keltirish mumkin. Bizning mamlakatimiz hududida ham islom, ham nasroniylik, iudoizm kabi dinlar yonma-yon yashab kelgan, diniy amallar erkin ijro etilib kelingan. O'sha davrlarda ham ziyolilar, olimlar bir-biridan o'rganganlar, ustoz-shogird bo'lishgan. Ularning turli dinlarga mansubligi bunday munosabatlarga halal bermagan.

Aytish mumkinki, diniy ong rivojlanib, dinning mohiyatini chuqurroq anglash bilan diniy bag'rikenglik ham rivojlana bordi. Bu hozirgi davrda diniy bag'rikenglikni yanada kuchaytirmoqda. Hozirgi vaqtda O'zbekistondagi turli konfessiya mansub diniy tashkilotlar o'z faoliyatini o'zaro teng huquqlilik, hamdo'stlik va hamkorlik asosida amalga oshirmoqda. Diniy bag'rikenglik turli dinlarning, turli dinlarga mansub kishilarning hamdo'stlik munosabatlarinigina nazarda tutmaydi, balki e'tiqodidan qat'iy nazar barcha kishilarning tengligi umumiy ezgu maqsad yo'lida ham hamkorlikni ham qamrab oladi.

Diniy qarashga ko'ra ham, madaniy, jumladan, ilmiy qarashga ko'ra ham inson eng oliy mavjudotdir. Hozirgi kunga kelib Respublikamiz bo'yicha jami 2104 ta diniy tashkilot, shu jumladan O'zbekiston musulmonlari iddrosi rus provaslav cherkovi, Toshkent va O'rta Osiyo eporxiyasi, Evongel` xristian bantotlar cherkovlari ittifoqi, rim katolik cherkovi to'liq injil xristianlar markazi, O'zbekiston bibliya jamiyati, 1906 ta masjid, 163 ta xristian cherkovi, 7 ta yaxudiylar jamoasi, 7 ta bahoiylar jamoasi, 2 ta krishkani anglash jamiyati va 13 ta diniy o'quv yurti davlat ro'yxatidan o'tgan. Diniy bag'rikenglik ham dinlararo hamda har bir dinning ichidagi turli xil yo'nalishlar va mazhablarning ezgu g'oyalarini qadrlash, bir-birlarini hurmat qilish asosida amalga oshadi.

Bu milliy g'oya amal qiladigan ustuvor g'oyalar sifatida milliy bag'rikenglik va dinlararo bag'rikenglikka asoslanish turli xalqlar va millatlar o'rtasida o'zaro hamjihatlik, totuvlikni

ta'minlash orqali erkin va farovon hayot qurishga, insonlarning tub hayotiy maqsadlari bilan mushtarakdir.

“Dinlararo bag'rikenglik g'oyasi – xilma – xil diniy e'tiqodga ega bo'lgan kishilarning bir zamin, bir Vatanda, oliyjanob g'oya va niyatlar yo'lida hamkor va hamjihat bo'lib yashashini anglatadi”². Din qadim-qadimdan aksariyat ma'naviy qadriyatlarni o'zida mujassam etib keladi. Milliy va diniy qadriyatlarning asrlar osha bezavol yashab kelayotgani ham ulrni bir-birlari bilan yaqin mushtarak maqsadlarga egaligidadir. Chunki dunyodagi dinlarning barchasi ezgulik g'oyalariga asoslanadi, yaxshilik, tinchlik, do'stlik kabi fazilatlariga tayanadi. Odamlarni halollik va poklik, mehr-shafqat va bag'rikenglikka da'vat etadi. Hozirgi zaminda bu g'oya ezgulik yo'lida, nafaqat dindorlar, balki butun jamiyat a'zolarining hamkorligini nazarda tutadi, tinchlik va barqarorlikni mustahkamlashning muhim sharti hisoblanadi. Masalan, azal-azaldan diyorumizda turli diniy ta'limotlar yonma-yon yashab kelgan. Asrlar davomida yirik shaharlarimizda masjid, cherkov, xonaqohlarning mavjud bo'lishi, turli millat va dinga mansub qavmlarning o'z diniy amallarini erkin ado etib kelayotgani buning tasdig'idir.

Tariximizning eng murakkab, og'ir davrlarida ham ular o'rtasida diniy asosda mojarolar bo'lmagani xalqimizning dinlararo bag'rikenglik g'oyasiga amal qilib yashab kelganlaridan dalolat beradi. Hozirgi kunda mamlakatimizda 15 ta konfessiyaga mansub diniy tashkilotlar faoliyat ko'rsatmoqda. Ularning o'z faoliyatini amalga oshirishi va mamlakat hayotida ishtirok etishi uchun hamma shart-sharoitlar yaratilgan. Bu boradagi huquqiy asoslar O'zbekiston Respublikasining Konstituciyasida, “Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida”gi qonunda o'z ifodasini topgan. Ana shu asoslar mamlakatimizdagi barcha din vakillarining hamkor, hamjihat bo'lib, ulug' va mushtarak g'oyalar yo'lida harakat qilishi uchun imkon yaratadi.

Xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, mamlakatimizda millatlararo totuvlik va diniy bag'rikenglik sohasida ijobiy va o'zaro hurmatga asoslangan muhitni mustahkamlash borasida olib borilayotgan islohotlar natijasida millatlararo va dinlararo munosabatlarning yangi modeli yaratildi. Yangi modelni o'ziga xosligi millatlararo totuvlik va diniy bag'rikenglikka tahdid soluvchi turli xavflarga, jumladan axborot ko'rinishdagi kiberxavflarga qarshi kompleks chora-tadbirlarni o'z ichiga qamrab olgani bilan ahamiyatlidir. Ushbu model turli millat va din vakillari o'rtasidagi millatlararo va dinlararo muloqot, konstruktiv yondashuv va barcha fuqarolarning qonun oldida tengligiga asoslanadi. Shu ma'noda, so'nggi yillarda O'zbekistonda millatlararo munosabatlar va diniy bag'rikenglik sohasida amalga oshirilgan keng ko'lamli islohotlar mamlakatda ushbu sohalarida yangicha yondashuv va strategik maqsadni birlashtirgan tizim shakllanishiga xizmat qildi.

Qo'yilgan strategik maqsad va vazifalar mamlakatimiz bosib o'tgan taraqqiyot natijalari bilan ham uyg'undir. Masalaning mohiyati shundaki, o'tgan davrda davlat rahbarining rahnamoligi va tashabbusi bilan jamiyat hayotining turli sohalarida ulkan hamda samarali islohotlar amalga oshirildi. Mazkur islohotlar mamlakat iqtisodiy qudratining oshishiga, ijtimoiy barqarorligining mustahkamlanishiga, siyosiy nufuzining oshishiga, ma'naviy makonining yangilanishiga olib keldi. Endilikda O'zbekistonda yangi marralarni egallash, fuqarolar turmushi darajasini yuksaltirish uchun barcha ijtimoiy-iqtisodiy imkoniyatlar yuzaga kelib bo'ldi. Taraqqiyot strategiyasining xalq turmushi farovonligini oshirish bilan bog'liq maqsadi ana shu imkoniyatlardan kelib chiqib belgilanmoqda.

² Milliy istiqlool g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar. – T.: “O'zbekiston”, 2000, 60-b.

REFERENCES

1. 2022-yil 28-yanvarda O'zbekiston Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi farmon.
2. Milliy istiqlol g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar. T.: "Yangi asr avlodi", 2001.
3. Milliy istiqlol g'oyasini shakllantirishda tashkiliy – uslubiy yondashuvlar. T.: "Akademiya", 2002.
4. Milliy istiqlol g'oyasi: O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim bakalavriat bosqichi uchun darslik. T.: "Akademiya", 2005.
5. Milliy g'oya: targ'ibot texnologiyalari va atamalar lug'ati. T.: "Akademiya", 2007.